

ANGLŲ IR LIETUVIŲ KALBŲ VIDINIŲ PRIEBALSIŲ FONOTAKTIKA

M. STRIMAITIENĖ

Įvadinės pastabos

Vidiniai priebalsių junginiai anglų ir lietuvių kalbose nėra daug nagrinėti. Autoriai, rašę apie anglų kalbos priebalsių fonotaktiką, daugiausia tyrinėja pradinių ir galinių junginių jungimosi taisykles bei jų struktūrą, o vidiniai junginiai arba tik trumpai charakterizuojami, dažniausiai pateikiant nepilną jų sąrašą ir pavyzdžius, arba analizuojami tik tiek, kiek jie susiję su skiemens ar atvirosios sandūros problema¹. Lietuvių vidinių priebalsių fonotaktika plačiausiai ištyrinėta A. Pupkio disertacijoje². Kituose ankstesniuose lietuvių lingvistinės literatūros veikaluose aptinkama tik viena kita pastaba apie vidinius junginius arba gana neišsami analizė³. Ypač trūksta tikslesnių statistinių duomenų, apibūdinančių vidinių junginių distribuciją ir dažnumą. Todėl šiame straipsnyje ir bandoma detaliau aprašyti iki šiol mažai tetrynėtus anglų vidinius priebalsių junginius, palyginti juos su lietuvių kalbos vidiniais junginiais, pasižyminčiais aiškesne ir darnesne struktūra. Kartu paliečiama ir fonologinių skiemenų ribos problema, glaudžiai susijusi su vidinių junginių struktūra.

Tiriamųjų kalbų vidiniai junginiai nėra vienodi: vieni iš jų vartojami vientisiniuose žodžiuose morfemos viduje (pvz., /sp/ *whisper* /'wɪspə/, /lʒ/ *milžinas*), o kiti – morfemų sandūroje (pvz., /nstr/ *sunstroke* /'sʌnstroʊk/, /skr/ *apskritėti*). Pirmieji vadinami paprastaisiais, arba nesandūriniais, antrieji – sandūriniais. Sandūriniai junginiai gali turėti fonetiškai realizuojamą atvirąją sandūrą⁴ ir savo struk-

¹ Plg. Trnka B. *A Phonological Analysis of Present-Day Standard English*. University of Alabama Press, 1968, p. 45; Krusinga E. *The Phonetic Structure of English Words*. Bern, 1942, p. 72–86; O'Connor J. D., Trim J. S. *Vowel, Consonant and Syllable – a Phonological Definition*. – *Word*, 1953, vol. 9, No 2, p. 120–121; Hill A. *Linguistic Structures*. New York – Burlingame, 1958, p. 70–88; Yasui M. *Consonant Patterning in English*. Tokyo, 1962, p. 106–111; Cygan J. *Aspects of English Syllable Structure*. Wrocław, 1971, p. 109–120; Kurath H. *A Phonology and Prosody of Modern English*. Ann Arbor, 1964, p. 39–78; Торцев Г. П. *Вопросы фонетической структуры слова*. М.–Л., 1962, с. 132–137.

² Пупкис А. *Сочетание согласных в современном литовском литературном языке*. Канд. дис. Л., 1966, с. 74–92, 108–130, 140–148.

³ Plg. Ostermeyer G. *Neue Litauische Grammatik ans Licht gestellt von...* Königsberg, 1791, S. 7, 11; Schleicher A. *Litauische Grammatik von...* Prag, 1856, S. 18, 247; Kurschat F. *Grammatik der Litauischen Sprache von...* Halle, 1876, S. 23, 27, 39; Явине К. *Грамматика литовского языка*. Петроград, 1908–1916, с. 58–59; Endzelynas J. *Baltų kalbų garsai ir formos*. V., 1957, p. 51–52; Вайткявичюте В. *Согласные литовского литературного языка*. Канд. дис. Л., 1956, с. 8–14, 68–69; *Lietuvių kalbos gramatika*. V 1967, t. 1, p. 110–122.

⁴ Žr. Strimaitienė M., Girdenis A. *Priebalsių junginių trukmė kaip atvirosios sandūros indikatorius bendrinėje lietuvių kalboje*. – *Kalbotyra*, 1978, t. XXIX(1), p. 61–68.

tūra yra artimi tarpžodinėms priebalsių sancaupoms – vadinasi, jie priklauso žodžio fonologijos periferijai. Turint tai galvoje ir atsižvelgiant į ribotą straipsnio apimtį, čia nagrinėjami tik nesandūriniai junginiai, t. y. tik tautomorfeminiai ir jiems artimi heteromorfeminiai junginiai, niekada negalintys turėti vidinės atvirosios sandūros. Taigi už šio tyrinėjimo ribų lieka visi sudurtiniai ir priešdėliniai žodžiai⁵.

1. Dvinariai

Vidiniai nesandūriniai dvinariai anglų kalboje yra tokie: /bl/ *driblet* /'dribli/, /ɛl/ *richly* /'ričli/, /dʃ/ *dreadful* /'dredful/, /kt/ *suspected* /səs'pektid/, /ld/ *seldom* /'seldəm/, /lf/ *selfish* /'selfiʃ/, /mj/ *tumulus* /'tju:mjuləs/, /sf/ *blissful* /'blisful/ ir t. t.⁶

Lietuvių kalboje vartojami skirtingi paprastieji dvinariai: /čk/ *repečkóti*, /dm/ *spaudmuō*, /gd/ *sprogðiklis*, /kč/ *sukčiáuiti*, /kš/ *niėkšas*, /lb/ *ũlbauti*, /lc/ *valcúoti*, /ls/ *poilsiauti*, /ml/ *atimlióti*, /nč/ *pakenčiamà*, /sl/ *kviesliáuiti*, /sł/ *klaustùkas*, /šč/ *viščiōkas* ir t. t.

1 lentelė rodo, kad anglų ir lietuvių vidinių junginių sistemos skiriasi:

a) fonologiniu minkštumu, nebūdingu anglų kalbai⁷,

b) junginiais su /j/, vartojamais anglų kalboje (/bj/, /dj/, /gʃ/, /kʃ/, /lj/, /mj/, /nj/, /pj/, /tj/, /vj/),

c) junginiais su pirmaisiais nariais /p/, /š/, /z/, /ž/, neretais lietuvių kalboje (/rb/, /rč/, /rd/, /rdž/, /rg/, /rk/, /rl/, /rm/, /rn/, /rp/, /rs/, /rš/, /rt/, /rv/, /rz/, /rž/, /šč/, /šk/, /šp/, /šr/, /št/, /šv/, /zg/, /zn/, /žb/, /žd/, /lž/, /žg/, /žl/, /žm/, /žn/, /ždž/, /mž/),

d) junginiais su lietuvių kalbai svetimais garsais /f/, /h/, /θ/, /ð/, ₄/v⁸,

e) junginiais su afrikatomis /čk/, /kč/, /gdž/, /pč/, nebūdingais anglų kalbai, ir /čl/, /čn/, /džl/, /džm/, /džv/ – lietuvių kalbai,

f) junginiais iš sonantų, iš sonantų ir trankiųjų, trankiųjų ir sonantų, dviejų trankiųjų /lb/, /lc/, /lš/, /mk/, /ms/, /mt/, /km/, /bn/, /dm/, /pm/, /bd/, nevartojamais anglų kalboje, ir /ll/, /mw/, /mn/, /nl/, /nn/, /nw/, /lz/, /mz/, /nš/, /nz/, /ds/, /dš/, /dz/, /pd/ – lietuvių kalboje⁹.

Praeityje lietuviai yra turėję junginius su /j/¹⁰, o anglai – junginius su /r/, pvz., senojoje anglų kalboje randami *birda*, *irnan*, viduriniojo kalbos periodo pradžioje – *sterven*¹¹. Senojoje anglų kalboje nebuvo junginio /lč/, atsiradusio junginiui

⁵ Jų vidiniai junginiai išsamiai aprašyti disertacijoje: Strimaitytė M. Lietuvių kalbos priebalsių fonotaktika (lyginant su anglų). V., 1976, p. 90–112.

⁶ Lyginant abiejų kalbų vidinius junginius, čia pateikiami tik pagrindinių tipų pavyzdžiai. Išsamų junginių sąrašą žr. junginių lyginimo lentelėse. Periferiniai junginiai eliminuojami, nes jie necharakterizuoja tiriamųjų kalbų priebalsių junginių sistemų (plg. Strimaitytė M. Žodžio pradžios dviejų priebalsių junginiai anglų ir lietuvių kalbose. – Kalbotyra, 1974, t. XVI(1), p. 62–63).

⁷ Fonologiniu minkštumu gali skirtis beveik visi vidiniai paprastieji junginiai.

⁸ Anglų /w/ lyginamas su lietuvių /v/, nes šios fonemos yra sonantai. Be to, _L/v/ tarimas daugelyje tarmių yra panašus į _A/w/ (plg. Gerullis G. Litauische Dialektstudien. Leipzig, 1930, S. 5).

⁹ Dėl terminologijos žr. Girdeis A. Kaip skirstyti lietuvių priebalsius. – Kn.: Kalbos garai ir intonacija. V., 1970, p. 15.

¹⁰ Endzelynas J. Min. veik., p. 39.

¹¹ Ilyish B. History of the English Language. L., 1973, p. 53, 255.

Anglų ir lietuvių kalbų vidinių nesandūrinių dvinarų lyginimas
 (skaičius lentelėje rodo junginių dažnumą žodyne %)

Jung.	Lietu- vių	Anglų	Jung.	Lietu- vių	Anglų	Jung.	Lietu- vių	Anglų	Jung.	Lietu- vių	Anglų
bd	0,03	—	kf	—	0,04	mk	+	—	pn	0,1	0,1
bj	—	0,6	kj	—	1,1	ml	0,04	0,4	pr	0,4	1,3
bl	0,4	1,9	kl	2,9	1,1	mn	—	0,6	ps	0,5	0,3
bn	0,1	—	km	0,3	—	mp	1,3	1,6	pš	0,1	—
br	0,4	0,5	kn	0,3	0,3	ms	0,2	—	pt	1,5	1
čk	0,1	—	kr	0,5	1,1	mš	0,1	0,01	L {	0,004	0,01
čl	—	0,1	ks	0,9	2,6	mt	0,6	—	A {	—	—
čn	—	0,04	kš	0,4	1,1	L {	—	0,04	pv	—	—
df	—	0,01	kt	3,7	3	A {	—	—	pw	—	—
dj	—	0,6	L {	—	—	mv	—	—	rb	0,9	—
dl	0,02	1,3	kv	0,1	1,3	mw	0,1	—	rč	0,1	—
dm	0,1	—	kw	—	—	mž	0,07	1,05	rd	1,3	—
dn	0,1	1	lb	0,6	—	ndž	0,1	0,5	rdž	0,1	—
dr	0,8	0,6	lc	0,03	—	nč	0,1	4,1	rg	1,3	—
ds	—	0,01	lč	0,1	0,2	nd	2	0,2	rk	1	—
dš	—	0,03	ld	0,9	0,6	nf	—	1,4	rl	0,3	—
dz	—	0,02	ldž	0,1	0,1	ng	4,2	0,02	rm	1,3	—
džl	—	0,03	lf	—	0,3	nh	—	1,1	rn	0,9	—
džm	—	0,1	lf	—	0,9	nj	—	0,9	rp	1,1	—
L {	—	0,01	lj	0,6	—	nk	4,3	0,7	rs	0,5	—
A {	—	0,01	lg	1,1	0,2	nl	—	0,7	rš	0,6	—
džv	—	0,01	lk	—	0,1	nm	0,004	—	rt	3	—
džw	—	0,01	ll	—	0,1	nn	—	0,2	L {	—	—
L {	—	0,01	lm	0,3	0,4	ns	0,3	2,8	A {	0,7	—
L {	—	0,01	ln	0,9	4,2	nš	—	1,2	rv	—	—
dv	—	0,01	lp	0,3	0,2	nt	8,4	5,5	rw	0,1	—
dvw	—	0,04	ls	0,4	0,5	nθ	—	0,2	rz	0,5	—
dww	—	0,4	lt	1,7	1,2	L {	—	0,01	rž	—	—
dw	—	0,4	lo	—	0,1	A {	—	0,03	sf	—	0,4
fh	—	—	L {	—	—	nv	—	0,2	sk	0,9	1
fl	—	—	lv	0,8	0,4	nw	—	0,01	sl	0,5	2,6
fn	—	—	lw	—	0,4	nz	—	0,2	sm	0,5	0,2
ft	—	—	L {	—	—	pč	0,2	—	sn	0,4	2,2
gd	0,3	—	lv	—	0,4	pč	—	—	sp	0,2	1,3
gdž	0,01	—	lv	—	0,01	pd	—	0,01	sr	0,1	0,01
gj	—	0,3	lv	—	0,01	pf	—	0,04	st	6,4	5,4
gl	0,3	0,3	lž	0,1	—	pj	—	0,5	L {	—	—
gm	0,1	0,3	mb	0,7	1,1	pk	0,1	—	A {	0,3	—
gn	0,3	0,8	mf	—	0,3	pl	0,6	1	sw	—	—
gr	0,8	2,1	mj	—	0,2	pm	0,01	—	šč	0,4	—
gz	—	0,7	tl	0,1	1,4	pw	—	—	šf	—	0,04
kč	0,3	—	tm	0,1	0,1	āl	—	0,02	zl	0,04	0,1
kš	5,3	—	tn	0,1	0,8	ān	—	0,01	zm	—	0,4
šl	0,2	0,4	tp	0,004	—	ār	—	0,01	zn	0,02	0,01
šm	0,1	0,1	tr	1,2	1,8	ās	—	0,02	zr	0,01	—
šn	0,2	0,4	ts	+	0,1	vj	—	0,3	žb	0,004	—
šp	0,02	—	L {	—	—	vl	—	1,1	žd	0,1	—
šr	0,1	—	A {	—	—	vn	—	0,7	žg	0,004	—
št	1,9	—	tv	0,3	—	vr	—	0,1	žl	0,1	—
L {	—	—	tw	—	0,1	zb	0,02	0,04	žm	0,1	—
A {	—	—	θf	—	0,2	zd	0,7	0,02	žn	0,1	—
šv	0,03	—	θl	—	0,1	zg	0,6	—	ždž	+	—
šw	—	0,3	θn	—	0,1	—	—	—	—	—	—
tf	—	1,1	θs	—	0,01	—	—	—	—	—	—
uj	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
tk	0,01	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

/tj/ pavirtus į afrikatą tokiame žodyje kaip *culture* /'kʌlʃə/¹². Ilgainiui anglų vidiniai junginiai /sj/, /zj/ dažniausiai pavirto į /ʃ/, /z/¹³, o lietuvių /tj/, /dj/ – į /č/, /dž/¹⁴, todėl junginių su /ʃ/ anglų kalboje ir /č/, /dž/ lietuvių kalboje yra nedaug. Anglai visai neturi junginių su periferine fonema /ʒ/. Junginių su /z/ anglų kalboje taip pat nedaug, nes seniau alofonas /z/ galėjo pasitaikyti tik skardžioje aplinkoje, dažniausiai tarp balsių¹⁵. Suskardėjus /ks/ prieš kirčiuotą balsį, anglų kalboje atsirado junginys /gz/¹⁶.

Skirtingų junginių skaičius žymiai sumažėtų, laikant lietuvių /C' = /Cj/¹⁷ (kur C' – minkštasis, C – kietasis priebalsis) ir atsižvelgus į Amerikos anglų kalbos varianto priebalsių junginius, nes didesnėje Amerikos dalyje vartojami beveik visi lietuvių kalbai būdingi junginiai su pirmuoju nariu /r/, pvz.: /rk/ *worker*, /rd/ *worded*, /rb/ *barber*, /rm/ *warming*, /rs/ *worsen*, /rʃ/ *worship*, /rdž/ *urging* ir t. t. Be to, lietuvių /zr/, /žg/, /žl/ ir anglų /dz/, /lz/, /ðr/ yra beveik periferiniai, nes žodyne ir tekstuose jie labai nedažni.

Minėti skirtingi abiejų kalbų junginiai laikytini tuščiaisiais kalbų langeliais. Išimtį sudaro tik anglų junginiai su svetimais lietuvių kalbai garsais, junginiai /ll/, /nn/, /pd/ (lietuvių vientisiniame žodyje geminatos nevartojamos, o priebalsiai junginyje derinami pagal balso stygų darbą) ir /lc/, /čl/, /čn/, /džl/, /džm/, /džw/, /šč/, /ždž/ (anglų kalboje nėra afrikatos /c/ ir junginių iš afrikatos ir sonanto). Kai kuriuos nerealizuotus, bet galimus junginius jau turi skoliniai, pvz., /km/ *diseimbarkment* /disim'ba:kmənt/, /lb/ *alburnum* /æl'bə:nəm/, /šk/ *droschky* /'drɔʃki/ anglų ir /mn/ *amnestija*, /mv/ *tramvājus*, /nš/ *revānšas*, /nz/ *ceñzas* lietuvių kalbose.

Į lentelę rodo, kad pirmoje dvinario pozicijoje (C₁)¹⁸ dažniau vartojami trunkieji, negu sonantai, o antroje (C₂) pozicijoje trunkieji ir sonantai yra maždaug vienodo dažnumo.

Žodyne dažniausias dvinaris yra abiejų kalbų /nt/ (žr. 1 lent.), anglų kalbos tekstuose /nt/ (9,6% visų nesandūrinių junginių, o lietuvių /nk/ 5,9%); dažniausias pirmasis junginio narys – abiejų kalbų /n/ (20,1%; 35,1% anglų k. ir 19,4%; 20,0% lietuvių k.), antrasis – /n/ anglų kalboje (11,3%; 23,6%) ir /t/ lietuvių kalboje (27,0%; 25,2%); dažniausi yra anglų kalbos junginiai iš sprogstamojo ir sonanto (23,3%; 15,8%) ir lietuvių iš sonanto ir sprogstamojo (35,0%; 41,4%)¹⁹.

Kurath H. Op. cit., p. 45.

¹² Ibid., p. 16, 64, 79.

¹³ Endzelynas J. Min. veik., p. 39.

¹⁴ Jespersen O. Monosyllabism in English. – In: Selected Writings of Otto Jespersen. London, 1958, p. 624.

¹⁵ Kurath H. Op. cit., p. 51.

¹⁶ Girdenis A. Keturiuos lietuvių kalbos priebalsių minkštumo fonologinės interpretacijos. – Kn.: Spalio revoliucija ir visuomeniniai mokslai Lietuvoje. Mokslinės konferencijos medžiaga. V., 1967, p. 614; Merlingen W. Phonematik und Orthographie. Baltische Probleme. – In: Donum Balticum. Stockholm, 1970, S. 340–346.

¹⁷ Simbolis C žymi priebalsį.

¹⁸ Anglų ir lietuvių kalbų priebalsių junginių statistinei analizei medžiaga rinkta iš žodynų: Jones D. Everyman's English Pronouncing Dictionary. M., 1967; Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. V., 1954; ir iš 36 anglų ir lietuvių rašytojų grožinės literatūros veikalų. Pirmasis skaičius rodo dažnumą žodyne, antrasis tekstuose.

2. Trinariai

Anglų kalbos vientisiniuose žodžiuose randami tokie trinariai: /dst/ *roadster* /'roudstə/, /ftl/ *shiftless* /'ʃiftlɪs/, /ldh/ *childhood*, /'tʃaɪldhʊd/, /ldn/ *oldness* /'ouldnɪs/, /mpt/ *empty* /'empti/, /mst/ *deemster* /'di:mstə/, /ngl/ *strongly* /'strɒŋgli/²⁰, /nθl/ *monthly* /'mʌnθli/, /spl/ *crisply* /'krispli/, /std/ *Christdom* /'kraɪstdəm/, /stʃ/ *provostship* /'prɒvɒstʃɪp/, /tθl/ *eightly* /'eɪtθli/ ir t. t.

Lietuvių kalboje vartojami tokie trinariai: /bzd/ *vabzdys*, /bždž/ *vabzdžiai*, /gžl/ *pugžlėti*, /ksm/ *keiksmas*, /lbd/ *skėlbinti*, /ldr/ *skeveldra*, /lkč/ *tvilkčioti*, /lsm/ *biłsmas*, /lšk/ *mėlėkite*, /mps/ *pampsoti*, /mšč/ *kūmščioti*, /rmt/ *mūrmtelėti*, /rzl/ *irzlius*, /štr/ *āštrinti* ir t. t.

Lyginant anglų ir lietuvių trinarus junginius (žr. 2 lent.), matyti, kad jie skiriasi:

a) junginiais su svetimais garsais /f/, /h/, /θ/, nevartojamais lietuvių kalboje;

b) junginiais su /š/, /z/, /ž/ (/bzd/, /bžd/, /bždž/, /gzd/, /gžd/, /gžl/, /gžm/, /kšč/, /kšl/, /kšm/, /kšn/, /kšr/, kšt/, /lkš/, /lšk/, /lšt/, /lšv/, /lzd/, /lzg/, /lžd/, /mšč/, /mšl/, /mšk/, /mšn/, /mšt/, /mzd/, /mzl/, /mžd/, /mždž/, /mžl/, /ndz/, /nzg/, /pšč/, /pšl/, /pšn/, /pšr/, /pšk/, /pšt/) ir pirmuoju junginio nariu /r/, nebūdingais anglų kalbai;

c) junginiais su afrikatomis, visai nevartojamais anglų kalboje;

d) junginiais iš sonanto, trunkiojo ir sonanto, sonanto ir dviejų trunkiųjų, dviejų trunkiųjų ir sonanto, trijų trunkiųjų /ldl/, /ldn/, /lpl/, /lpn/, /ltl/, /ltn/, /ltr/, /mdn/, /mpn/, /ndl/, /ndm/, /ndn/, /nkn/, /nsl/, /nsn/, /ntl/, /ndw/, /ndš/, /spl/, /spn/, /stl/, /bst/, /dst/, /std/, /stf/, /stš/, nevartojamais lietuvių kalboje, ir /lbd/, /lgd/, /lpk/, /lšk/, /mpk/, /msk/, /ksk/, /kšk/, /pst/, /psv/, /lkm/, /lkn/, /mpr/, /msl/, /msn/, /msr/, /nkm/, /msv/, /lpn/, /lks/, /lkt/, /lps/, /lsm/, /ngd/, /nks/, /psm/, /psn/, /ksl/, /ksn/, /ksm/, /ksv/ – anglų kalboje.

Dėl p. 51 nurodytų priežasčių anglų kalboje garsas /š/ trinariuose vartojamas retai, /z/, /ž/ nesijungia su jokiai priebalsiu, o /r/ vartojamas tik prieš balsį. Praeityje anglų kalboje yra buvę trinarių su /r/ prieš priebalsį: pvz., ankstyvajame naujosios anglų kalbos periodo laikotarpyje buvo vartojami junginiai /rsn/ *parsnip*, /rsl/ *harslet* ir kt.²¹ Dabar tokie junginiai randami tik amerikiniame anglų kalbos variante. kur, be minėtų /rsl/ ir /rsn/, vartojami /rgl/ *burglar*, /rkl/ *workless*, /rkš/ *clerkship*, /rst/ *bursting*.

Anglų ir lietuvių trinarių junginių sistemos pasirodytu artimesnės, jeigu lietuvių /bzd/, /bždž/, /gzd/, /gžl/, /gžm/, /ksk/, /ksv/, /kšk/, /lkč/, /lkn/, /lkš/, /lpk/, /lšk/, /lsm/, /lšk/, /lšv/, /mpk/, /msk/, /msl/, /msn/, /msr/, /msv/, /mšk/, /mšl/, /mšn/, /mžd/, /mždž/, /mžl/, /ndz/, /ngd/, /nkm/, /nzg/, /psm/, /psv/, /pšl/, /pšr/, /rgm/, /rpš/, /rtm/, /ržm/, /ržd/, /ržg/ ir anglų /bst/, /std/ laikytume periferiniais junginiais, nes žodyne ir tekstuose jie yra nedažni, be to, pastarieji šnekamojoje kalboje dažniausiai suprastinami.

²⁰ Anglų [θ] prieš /k/ ir /g/ laikomas poziciniu /n/ variantu, o [ŋ], vartojamas atskirai, – junginiu iš /n/+ /g/ (plg. Sapir E. *Sound Patterns in Language*. – *Language*, 1925, vol. 1, No 2, p. 49; Fudge E. C. *Syllables*. – *Journal of Linguistics*, 1969, vol. 5, No 2, p. 22; Koefoed H. H. *Fonemik. Orientering i fonemteori og fonemisk analyse*. Oslo–Bergen–Tromsø, 1967, s. 52, 121; Vachek J. *Notes on the Phonematic Value of the Modern English /ŋ/-sound*. – In: *In Honour of Daniel Jones*. London, 1964, p. 203.

²¹ Kurath H. *Op. cit.*, p. 76.

Anglų ir lietuvių kalbų vidinių nesandūrinių trimarių lyginimas

Jung.	Lietu- vių	Anglų	Jung.	Lietu- vių	Anglų	Jung.	Lietu- vių	Anglų	Jung.	Lietu- vių	Anglų
bst	—	0,01	lkn	0,004	—	msn	0,01	—	nkn	—	0,03
bzd	0,01	—	lks	0,03	—	msr	0,004	—	nks	0,2	—
bžd	0,2	—	lkš	0,02	—	mst	0,1	0,02	nkš	0,01	0,1
bždž	0,01	—	lkt	0,2	—	L { msv	0,01	—	nkt	0,7	0,2
dst	—	0,01	lpc	0,03	—	L { msw	0,01	—	nkθ	—	0,02
ftl	—	0,04	lpc	—	0,02	mšc	0,03	—	nsi	—	0,1
ftn	—	0,02	lpc	+	—	mšk	+	—	nsn	—	0,1
ftw	—	0,01	lpl	—	0,02	mšl	0,01	—	nst	0,1	0,1
gzd	0,01	—	lpn	0,1	—	mšn	0,004	—	nti	—	1,3
gžd	0,2	—	lps	0,03	—	mšt	0,1	—	ntr	0,5	0,9
gždž	+	—	lsk	+	—	mzd	0,1	—	nθl	—	0,04
gzl	0,02	—	lsm	0,004	—	mzl	0,05	—	nzg	0,004	—
gzrn	0,004	—	lst	0,04	—	mžd	+	—	psm	0,004	—
ksk	0,03	—	lsv	0,2	—	mždž	0,01	—	psn	0,1	—
ksl	0,3	—	lšk	+	—	mžl	0,01	—	pst	0,2	0,02
ksm	0,2	—	lšt	0,01	—	ndf	—	0,02	L { psv	0,01	—
ksn	0,2	—	lšv	0,004	—	ndl	—	0,3	L { psw	—	—
kst	0,4	0,1	lil	—	0,03	ndm	—	0,01	L { psč	0,1	—
L { ksv	0,02	—	ltn	—	0,01	nda	—	0,1	L { psk	0,02	—
L { ksw	—	—	ltr	—	0,1	ndr	0,3	0,2	L { pšl	0,01	—
L { kšc	0,2	—	lzd	+	—	ndš	—	0,01	L { pšn	0,03	—
L { kšk	+	—	lzg	0,1	—	L { ndv	—	—	L { pšr	0,004	—
L { kšl	0,3	—	lzd	+	—	L { ndw	—	0,03	L { pšt	0,2	—
kšrn	0,1	—	mbi	0,1	0,2	ndz	0,01	—	L { rbd	0,02	—
kšn	0,3	—	mbr	0,1	0,2	ngd	0,01	—	L { rbl	0,1	—
kšr	0,03	—	mdn	—	0,01	ngf	—	0,01	L { rdv	—	—
kšt	1,7	—	mpc	0,02	—	ngl	0,1	1,9	L { rdw	0,04	—
lbd	0,004	—	mpk	+	—	ngn	0,02	0,2	L { rgd	0,03	—
ldh	—	0,01	mpl	0,1	0,3	ngr	0,1	0,1	L { rgl	0,1	—
ldl	—	0,1	mpn	—	0,02	L { ngv	—	—	L { rgm	0,004	—
ldn	—	0,03	mpr	0,1	—	L { ngw	0,1	0,3	L { rkč	0,03	—
ldr	0,01	0,1	mps	0,1	0,01	nkč	0,1	—	L { rkl	0,4	—
lgd	0,004	—	mpt	0,2	0,2	nkf	—	0,03	L { rks	0,1	—
lkč	0,02	—	msk	+	—	nkl	0,3	0,2	L { rkš	0,1	—
lkm	0,03	—	msl	0,01	—	nkm	0,02	—	L { rkt	0,3	—
rmt	0,01	—	rst	0,6	—	rzd	0,004	—	L { str	0,3	1
rpč	0,03	—	ršč	0,1	—	ržg	0,1	—	L { stš	—	0,2
rpk	0,02	—	ršk	0,4	—	ržl	0,04	—	L { stv	—	—
rpl	0,1	—	ršl	0,02	—	ržrn	0,004	—	L { stw	+	0,03
rps	0,1	—	ršt	0,4	—	spl	—	0,01	L { štr	0,1	—
rpš	0,01	—	L { ršv	—	—	spn	—	0,01	L { štv	—	—
rpt	0,3	—	L { ršw	0,01	—	std	—	0,01	L { štw	0,01	—
rsk	0,004	—	rtm	0,004	—	stf	—	0,1	L { tθl	—	0,01
rsl	0,1	—	rzd	0,1	—	sth	—	0,01	L { zdr	0,03	—
rsm	0,03	—	rzg	0,1	—	stl	—	0,2	—	—	—
rsn	0,03	—	rzi	0,04	—	stn	—	0,1	—	—	—

Minėti skirtingi abiejų kalbų junginiai laikytini įmanomais, bet nerealizuotais junginiais. Tačiau lietuvių /bždž/, /kšč/, /mšč/, /mžd/, /mždž/, /pšč/, /rkč/, /ršč/ visai neįmanomi anglų kalboje, o anglų /bsl/, /dst/, /lkč/, /lpč/, /mpč/, /std/ ir anglų junginiai su /f/ ir /θ/ – lietuvių kalboje, nes anglų kalboje visai nevartojami trinariai iš sprogstamojo, pučiamojo ir afrikatos, sonanto, pučiamojo arba sprogstamojo ir afrikatos, o lietuvių kalboje – iš afrikatos, sprogstamojo ir sonanto, sonanto, sprogstamojo ir afrikatos. Lietuvių kalboje iš principo neleistini /bst/, /dst/, /std/ dėl aukščiau p. 51 minėtų priežasčių.

Beveik visus abiejų kalbų trinarus galima išskaidyti į realiai vartojamus dvinarius, turinčius tą patį vidurinį narį, t. y. junginys $-C_1C_2C_3$ - skyla į $-C_1C_2$ - ir $-C_2C_3$ -, pvz., abiejose kalbose yra /mpt/, /mp/ ir /pt/.

2 lentelė rodo, kad junginyje $C_1C_2C_3$ abiejų kalbų C_1 pozicijoje dažniau vartojami sonantai, negu trunkieji, C_2 – beveik tik trunkieji, o C_3 – anglų kalboje dažniausi sonantai, o lietuvių kalboje santykis tarp trunkių ir sonantų yra maždaug vienodas. Tai rodo, kad vidiniame trinaryje sonoriškesni garsai dažnesni junginio pradžioje ir pabaigoje.

Dažniausias trinaris junginys anglų kalbos žodyne yra /ngl/ (1,9% visų nesandūrinių vidinių junginių), tekstuose /ntl/ (2,9%), lietuvių kalbos žodyne – /kšt/ (1,7%), tekstuose /ršt/ (0,8%). Dažniausias trinario junginio pirmasis narys yra anglų /n/ (6,0%, 6,8%) ir lietuvių /k/ (3,7%, 3,0%), antrasis narys – /t/ (anglų k. 4,4%, 6,3%) ir /š/ (lietuvių k. 4,9%, 3,5%), trečiasis – anglų /l/ (4,6%, 6,0%) ir lietuvių /t/ (5,4%, 5,0%). Dažniausi trinariniai junginiai yra iš sonanto, sprogstamojo ir sonanto anglų kalboje (6,8%, 7,5%), sprogstamojo, pučiamojo ir sprogstamojo lietuvių kalboje (2,8%, 2,6%).

3. Keturnariai

Anglų ir lietuvių kalbose vidinių paprastųjų keturnarių nėra daug.

Anglų kalboje vartojami tokie keturnariai: /fθl/ *fifthly*²², /'fiftθli/, /lfθl/ *twelfthly* /'twelfθli/, /ltst/ *maltster* /'mɔltstə/, /ngst/ *youngster* /'jʌŋgstə/.

Lietuvių kalboje vidiniai keturnariai yra tokie: /gždr/ *žiegždrė*, /lksm/ *vaiksmas*, /lkst/ *talkstytis*, /nksm/ *liūksmas*, /nkšč/ *ankščiūotas*, /rkst/ *markstytis*, /ršt/ *irštva*.

3 lentelė rodo, kad keturnarių junginių sistemos abiejose kalbose visai skiriasi. Net ir amerikiniame anglų kalbos variante nėra lietuvių kalbai būdingų junginių su /r/, nors /rkst/, /rkšt/, /rpst/, /rpšt/ iš principo galėtų egzistuoti, nes anglų keturnariai iš sonanto, sprogstamojo, pučiamojo ir sprogstamojo yra įprasti.

Anglų kalbos visi keturnariai ir lietuvių /lksm/, /lkšt/, /lkšv/, /lpšt/, /nkšl/, /nkšn/, /ntst/, /rgzl/, /rgždž/, /rksm/, /rpsl/, /rpsn/, /rpšl/, /rpšč/, /ršt/ žodyne yra labai nedažni (žr. 3 lent.). Iš jų tekstuose labai retai tepasitaikė tik lietuvių /lkšv/, /nkšn/, /rgždž/, /rksm/, /rpsl/, /rpšč/, /rkšt/ (0,08%–0,03%). Todėl kai kurie anglų kalbos keturnariai tariami dvejopai, pvz., /fθl/ dažniau yra ištariamas be /t/. Likusieji lietuvių junginiai taip pat nėra dažni: dažniausias junginys /rkšt/ sudaro

²² Nustatant anglų kalbos priebalsių junginių inventorių, iš kelių to paties žodžio tarimo variantų paimtas tas, kuris turi daugiausia garsų.

Anglų ir lietuvių kalbų vidinių paprastųjų keturnarių junginių lyginimas

Jung.	Lietuvių	Anglų	Jung.	Lietuvių	Anglų	Jung.	Lietuvių	Anglų
ftθl	—	0,01	ngst	—	0,01	rksn	0,03	—
gždr	0,01	—	nksm	0,1	—	rkst	0,03	—
lfθl	—	0,01	nksn	0,1	—	rkšč	0,1	—
lksm	0,01	—	nkst	0,2	—	rkšl	0,1	—
lksn	0,1	—	nkšč	0,1	—	rkšn	0,1	—
lkst	0,03	—	nkšl	0,01	—	rkšt	0,3	—
lkšn	0,03	—	nkšn	0,02	—	rpsl	0,004	—
lkšt	0,01	—	nkšt	0,3	—	rpsn	0,01	—
lkšv	0,01	—	rgzl	0,01	—	rpst	0,1	—
lpst	0,02	—	rgžd	0,1	—	rpšl	0,01	—
lpšt	0,004	—	rgždž	0,01	—	rpšč	0,004	—
ltst	—	0,01	rksm	0,02	—	rpšt	0,03	—
						ršt	0,004	—

tik 0,3% vidinių paprastųjų junginių žodyne²³. Taigi abi kalbos keturnarius junginius vartoja itin retai.

Lietuvių /lksn/, /lkst/, /lkšn/, /lkšt/, /lkšv/, /lpst/, /lpšt/, /nksm/, /nksn/, /nkst/, /nkšl/, /nkšn/, /nkšt/, /ntst/, /rgžd/, /rksm/, /rksn/, /rkst/, /rkšl/, /rkšn/, /rkšt/, /rpsl/, /rpsn/, /rpst/, /rpšl/, /rpšt/, /matyt/, yra galimi, bet nerealizuoti junginiai anglų kalboje. Likusieji abiejų kalbų junginiai, pažymėti 3 lentelėje ženklų —, yra neįmanomi anglų ar lietuvių kalbose.

Anglų ir lietuvių keturnarius junginius galima skaidyti į vidinius dvinarius, t. y. junginys $-C_1C_2C_3C_4-$ visada skyla į $-C_1C_2-$ ir $-C_3C_4-$, dažniausiai sutampančiu su žodžio pradžios ar pabaigos dvinariais.

3 lentelė rodo, kad junginyje $-C_1C_2C_3C_4-$ abiejų kalbų C_1 pozicijoje dažniau vartojami sonantai, negu trankieji, C_2 ir C_3 — tik trankieji, C_4 — dažnesni sonantai, negu trankieji. Vadinasi, keturnariuose (kaip ir trinariuose) balsingesni priebalsiai būna prie balsių.

Dažniausias anglų kalbos junginys yra /ngst/ (žodyne 0,01% visų paprastųjų vidinių junginių), /nktl/ (tekstuose 0,08%), o lietuvių kalbos — minėtasis /rkšt/. Dažniausias pirmasis junginio narys — anglų /l/ (žodyne 0,01%), /n/ (tekstuose 0,2%) ir lietuvių /r/ (žodyne 0,9%), /n/ (tekstuose 1,3%), antrasis — anglų /t/ (žodyne 0,01%), /k/ (tekstuose 2,1%) ir lietuvių /k/ (1,5% ir 1,2%), trečiasis — anglų /θ/ (žodyne 0,01%), /t/ (tekstuose 0,2%) ir lietuvių /š/ (žodyne 1,0%), /s/ (tekstuose 1,3%), ketvirtasis — anglų /l/ (0,01%, 0,1%) ir lietuvių /t/ (žodyne 0,9%), /n/ (tekstuo-

²³ Į vidinių lietuvių junginių nepaskutinių trankių narių duslumą-skardumą neatsižvelgiama, nes jis priklauso nuo tolesnių priebalsių.

se 0,7%). Dažniausias junginių tipas yra anglų k. junginys iš pučiamojo, sprogstamojo, pučiamojo ir sonanto (0,05%) ir lietuvių k. junginys iš sonanto, sprogstamojo, pučiamojo ir sonanto (1,6%, 0,7%).

4. Penkianariai

Penkianariai vartojami tik anglų kalboje, tai: /ksthθl/, *sixthly* /'sɪksthli/, /mpstr/ *sempstress* /'sempstrɪs/. Juos galima laikyti iš esmės periferiniais, nes /ksthθl/ dažniau tariamas be /t/, o /p/ junginyje /mpstr/ gali būti praleidžiamas. Be to, šie junginiai turi labai menką dažnumą (/mpstr/ – 0,01%, /ksthθl/ – 0,005%). Tekstuose jie nebuvo pavartoti. Vadinasi, tai neabejotini periferiniai junginiai.

5. Sintagminiai santykiai

Išnagrinėjus anglų ir lietuvių vidinius nesandūrinius priebalsių junginius, galima nustatyti jų struktūrinius santykius²⁴.

Tiriamųjų kalbų vientisiniame žodyje vartojami tokių tipų dvinariai: RT, ST, TR, TT, RR, SR, RS, TS ir dar SS anglų kalboje, o trinariniai – TST, RTR, RST, RTT, TSR, RTS, STR, RSR ir dar STS, STT anglų kalboje²⁵. Tai rodo, kad bet kokie priebalsiai gali būti visose junginio pozicijose (išskyrus tik R, kuris niekada nevartojamas trinario junginio viduryje) ir todėl atrodo, kad dviejų ir trijų priebalsių junginiai yra nesistemingi. Tuo tarpu keturių ir penkių priebalsių junginiai pasižymi darnesne struktūra: lietuvių kalboje galimi tik RTST, RTSR, RSTR, TSTR, o anglų kalboje tik STSR, RSSR, RTST, TSTSR, RTSTR tipo junginiai.

Lietuvių kalbos keturnarių paskutiniuosius du elementus sudaro žodžio pradžioje įmanomos grupės -ST, -SR, -TR (pvz., *stālas, snāusti, trāukti*), o pirmieji elementai – tokioje pozicijoje negalimas grupės RT-, RS-, TS-. Arba pirmojo, arba antrojo tipo junginiai randami ir trinarėse grupėse: -ST yra junginiuose T-ST, R-ST; -SR – junginiuose T-SR, R-SR; -TR – junginiuose R-TR, S-TR; -RT – junginiuose RT-T, RT-S. Dviejų priebalsių junginiai susideda iš ST, SR, TR arba iš trinariniuose junginiuose išskirtų elementų R-, T-, S- ir -T, -S, -R (R-T, T-T, R-R, R-S, T-S). Vadinasi, junginiai, kurie prasideda T, gali baigtis -S, -T, -R arba -ST, -SR, -STR, junginiai, kurie prasideda R, – elementais -S, -T, -R ir -TR, -ST, -TT, -SR arba -TST, -TSR, -STR. Taigi kiekvieną junginį, įskaitant atskirą priebalsį, arba galima interpretuoti kaip elementarų (S, R, T, ST, SR, STR), arba kaip išvestinį, kuris gaunamas prie elementaraus junginio pridėjus T-, R- arba RT-. Todėl lietuvių kalbos paprastųjų junginių struktūros formulė būtų tokia:

$$R(T)X \supset (T)X \supset X^{26}.$$

²⁴ Abiejų kalbų vidinių paprastųjų junginių struktūriniai santykiai, aprašyti, remiantis A. Girdenio metodu, panaudotu darbe: Girdenis A. Mažeikių tarmės fonologinė sistema. Kand. dis. V., 1967, p. 274–275.

²⁵ R – sonantai, T – sprogstamieji, S – pučiamieji priebalsiai.

²⁶ X – elementarus junginys (arba atskiras priebalsis), $\supset$ – implikacijos ženklas (jungtis „jeigu..., tai“), skliaustuose rašomas fakultatyvinis elementas.

Ji rodo, jeigu yra TX ar RX, tai būtinai turi būti ir X, o jeigu yra RTX, tai būtinai vartojami ir TX, ir X. Vadinasi, sudėtingesnis junginys visada suponuoja atitinkamo paprastesnio junginio buvimą. Tokie lietuvių kalbos vientisinio žodžio vidinių junginių struktūriniai santykiai matyti iš 4, 5 lentelių.

4 lentelė

O+X	(T+)X	R(+T)+X
T; R→ X ↓ R	T–	R–
S	TR	RR, RTR
T	TS	RS, RTS
ST	TT	RT, RTT
SR	TST	RST, RTST
STR	TSR	RSR, RTSR
	TSTR	RSTR

5 lentelė²⁷

X	T+X				R(+T)+X			
l	kl	gl	pl	bl	rl, rbl, rgl, rkl, rpl		ml, mbl, mpl, ngl, nkl	
s	ks		ps		rs, rks, rps	ls, lks	ms, mps	ns, nks
š	kš		pš		rš, rkš, rpš	lš, lks	mš	nkš
t	kt		pt		rt, rkt, rpt	lt, lkt	mt, mpt	nt, nkt
zd		gzd		bzd	rzd	lzd	mzd	
žd		gzd		bzd	rzd, rgzd	lzd	mzd	
sn	ksn		psn		rsn, rksn, rpsn	lksn, lsn	msn	nksn
šl	kšl		pšl		ršl, rkšl, rpšl		mšl	nkšl

Išimtį sudaro vos keli junginiai /ngv/, /gždr/, /lkšv/, /rdv/, /rgzl/, /rpsl/, vartojami labai retuose tarminiuose žodžiuose, nes nėra /gv/, /dv/, /gzl/, /kšv/, /psl/, /ždr/. Tačiau struktūriškai tie junginiai visai įmanomi ir todėl traktuotini kaip tuštieji langeliai. Kai kurie iš jų pasitaiko pavardėse, pvz.: *Drėgva, Midvikis*.

Kaip matome, lietuvių kalbos vidinių junginių sandarą galima aprašyti labai paprastai ir akivaizdžiai. Jos analizė skatintė skatino pabandyti analogiškais principais aprašyti ir anglų vidines grupes.

²⁷ Pilesnę vidinių paprastųjų junginių struktūrinių santykių lentelę, sudarytą, remiantis šiaurės žemaičių tarne, žr. Girdenis A. Min. dis., p. 277 (24 lent.).

Anglų vidinių junginių analizė parodė, kad penkianariai baigiasi grupėmis -SR ir -STR, vartojamomis žodžio pradžioje, pvz., /sn/ *snake* /sneik/, /str/ *street* /stri:t/, o prasideda TST-, RT-, kurios tokioje pozicijoje yra neįmanomos. Arba pirmojo, arba antrojo tipo grupės turi kiekvienas keturnaris: grupė -SR yra junginiuose RS-SR, ST-SR; grupė RT- – junginyje RT-ST; penkianariuose ir keturnariuose išskirtas grupės rasime kiekviename trinarije: -SR yra junginiuose T-SR, R-SR; -ST – junginiuose T-ST, R-ST; RT- – junginiuose RT-R, RT-T, RT-S; grupė ST- – junginiuose ST-S, ST-T; -STR – junginyje STR. Dviejų priebalsių junginiai susideda iš SR arba iš trinariuose išskirtų elementų -R, -T, -S, R-, T- ir elemento S- (R-T, S-T, T-R, T-T, R-S, T-S, S-S, S-R). Junginiai, prasidedantys T-, gali baigtis -S, -T, -R, -SR, -ST, -STSR, o tie junginiai, kurie prasideda S- – priebalsiais -S, -T, -TT, -TS, -TSR. Junginiai su pirmuoju nariu R- baigiasi priebalsiais -S, -T, -R, dviejų fonemų grupėmis -TS, -TT, -ST, -TR, -SR ar trijų ir keturių fonemų grupėmis -TST, -SSR, -TSTR. Tai rodo, kad anglų tautomorfeminiai vidiniai junginiai yra sudaromi pirmiausia prie elementariųjų junginių -SR, -STR, -S, -T, -R pridėjus ar nepridėjus T-, po to prie elementaraus ar išvesto su T- junginio pridėjus ar nepridėjus S- ir pagaliau prie junginio, išvesto su S-, pridėjus ar nepridėjus T- ir tik paskui prie elementaraus ar išvesto su T-S-T junginio pridėjus R-. Anglų kalbos visų galimų vidinių junginių struktūros formulė būtų tokia:

$$R(T) + (S) + (T)X \supset (T) + (S) + (T)X \supset (S) + (T)X \supset (T)X \supset X.$$

Eliminavus ypač retus penkianarius, keturnarius ir trinarus junginius /std/, /stf/, /sth/, /stš/, abiejų kalbų struktūrinė formulė būtų vienoda:

$$R(T)X \supset (T)X \supset X.$$

Anglų vidinių paprastųjų junginių tarpusavio santykiai gerai matyti 6 lentelėje.

6 lentelė

O+X	T+X	S+(T)+X	T+S+(T)+X	R+(T+S+T)+X
T; S; R→ X ↓ S T R SR STR	T- TS TT TR TSR	S- SS, STS ST, STT STSR	T- TST TSTSR	R- RS, RTS RT, RTT, RST, RIST RR, RTR RSR, RSSR RTSTR

Kaip matyti, anglų kalboje ilgesnis junginys irgi suponuoja mažesnio junginio buvimą, t. y. jeigu yra TX, SX, RX, būtinai yra ir X, jeigu yra RTSTX, tai yra ir TSTX, STX, TX ir X (žr. 7 lentelę). Išimtį sudaro tik /ngw/, /nkθ/, /ltst/, /ngst/, /mpstr/, nes anglų kalboje nėra paprastųjų /gw/, /kθ/, /tst/, /gst/, /pstr/.

Anglų kalbos vidinių nesandūrinių junginių struktūriniai ryšiai

X	T+X	S(+T)+X	T+S(+T)+X	R(+T+S+T)+X
w	kj gj pj bj tj dj kw pw dw dżw			lj mj nj lw mw nw, ndw
r	kr gr pr br tr dr			ldr, lkr, mbr ndr, ngr ltr ntr
l	kl gl pl bl tl dl dži čl kn gn pn tn dn čn			ll, ldl, lpl, ml, mbl, nl, ndl, ngl, ltl mpl nkl, ntl ldn, ln, ltn, mn, mpn, ndn, ngn, mdn nkn
m	gm tm dżm			lm
s	ks ps ts ds		šs	ls mps ns
š	kš dš			mš ndš, nš, nkš
z	gz dz			iz nz
θ				lθ nθ
f	kf pf tf dčf	stf, šf žf sf		lpf, lf mf nf, ndf, nkf
v				lv nv
h			fh	lh nh
č				lč nč
dž				ldž ndž
p		sp		lp mp
b		zb		mb
t	kt pt	st	ft bst dst kst pst	lt mst, mpt nt, nkt, nst
d	pd	zd		ld nd
k				lk nk
g				ng
sl				nsl
sn				nsn
θl	tθl	fθl	kstθl	nθl

6. Skiemens ribų problema

Fonologinio skiemens ribų problema visada iškyla, nagrinėjant vidinius junginius, t. y. jų pasiskirstymą į skiemenis. Pagal Pulgramo ir Girdenio teoriją²⁸ nesandūriniam vidiniame junginyje skiemens riba būna ten, kur prasideda maksimali eksplozinė priebalsių grupė. Kaip ir Girdenio darbe, čia atsižvelgiama ne tiek į konkretų junginį, o į žodžio pradžioje įmanomą abstraktų junginių tipą. Taigi anglų ir lietuvių RT, TT, RS, TS, anglų SS ir lietuvių RR tipo dvinariuose skiemens riba ves-

²⁸ Pulgram E. Syllable, Word, Nexus, Cursus. The Hague-Paris, Mouton, 1970, p. 48-51; Girdenis A. Min. dis., p. 278-279.

tina tarp pirmojo ir antrojo junginio priebalsio (pvz., *wanted* /'wɒn-tɪd/, *acted* /'æk-tɪd/, *kinship* /'kɪn-ʃɪp/, *luxury* /'lʌk-ʃəri/, *blissful* /'blɪs-ful/, *vér-da, pùt-pelė, pař-šas, niėk-šas, pir-mà*), o anglų RR ir abiejų kalbų ST, TR, SR tipo junginiai priklauso vienam (antrajam) skiemeniui, nes tokios eksplozinės grupės įmanomos ir žodžio pradžioje (plg.: *whisper* /'wi-spə/, *foolishly* /'fu:li-ʃli/, *vė-sti, pu-tlūs, sau-srū*)²⁹. Abiejų kalbų TST, RTR, RST, TSR, STR, RSR tipo trinaruose skienuo baigiasi prieš eksplozines grupes -ST, -TR, -SR, -STR (pvz.: *lobster* /'lɒb-stə/, *guiltless* /'gɪl-tlɪs/, *deem-ster* /'di:m-stə/, *eighthly* /'eɪt-θli/, *intensely* /ɪn'ten-sli/, *niauk-stytis, skur-snà, svar-styti, op-řrūs, àř-trinti, er-tmė*, o lietuvių ir RTT, RTS, STR ir anglų STS, STT tipo junginiuose – implozinėmis grupėmis RT- ir ST- (plg.: *empty* /'emp-ti/, *thankful* /'θænk-ful/, *wistful* /'wɪst-ful/, *Christdom* /'kraɪst-dəm/, *veřk-ti, parp-sėti*). Abiejų kalbų RTST, lietuvių RTSR, RSTR, TSTR ir anglų STSR, RSSR, TSTSR, RTSTR tipo junginiuose skienuo riba eity tarp implozinių ir eksplozinių grupių (RT-ST, RT-SR, R-STR, T-STR, ST-SR, RS-SR, TST-SR, RT-STR), pvz.: *malister* /'mɔlt-stə/, *fifthly* /'fɪft-θli/, *twelfthly* /'twelf-θli/, *sixthly* /'sɪkst-θli/, *sempst-ress* /'semp-strɪs/, *talk-stytis, balk-švas, ir-štva, žieg-ždrà*. Šitokią skienuo ribą geriausiai rodo lietuvių kalbos keturnariai junginiai, nes juose struktūrinė riba neabejotinai eina prieš eksplozinę grupę.

7. Išvados

Išnagrinėta medžiaga rodo, kad anglų ir lietuvių kalbų vidiniai nesandūriniai junginiai daugiausia panašūs dvinarių ir trinarų junginių sistemose. Jos panašios tiek savo fonotakinėmis ypatybėmis (sonantai ir trankieji išsidėsto tose pačiose junginio pozicijose), tiek ir kai kuriais atskirais priebalsių junginiais. Tačiau tarp jų yra ir ryškių skirtumų, pvz., anglų kalboje reikarciais greta vartojami skardieji ir duslieji priebalsiai, o tai visai neįmanoma lietuvių kalboje. Labiausiai skiriasi abiejų kalbų keturnariai. Lietuvių kalboje visai nėra penkianarių junginių.

Sudėtingesni vidiniai nesandūriniai junginiai tiek anglų, tiek ir lietuvių kalboje visada suponuoja paprastesnį atitinkamos sandaros junginį. Jie skirstytini skienuo pagal tą patį principą: skienuo riba būna ten, kur prasideda maksimali priebalsių grupė, galima žodžio pradžioje. Kitoks skaidymas labai komplikuoatų vidinių junginių aprašymą.

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Anglų kalbos katedra

[teikta
1977 m. spalio mėn.

PATTERNING OF MEDIAL CONSONANTS IN ENGLISH AND LITHUANIAN

M. STRIMAITIENĖ

Summary

The present contrastive analysis of medial non-junctural (simple) consonant clusters in English and Lithuanian has disclosed the greatest similarity within the systems of two-member and three-member clusters. The similarity manifests itself both in patterning and individual clusters. The great-

²⁹ Lietuvių vidinius /č'/, /dž'/ galima interpretuoti kaip /tj/, /dj/ arba /t'/, /d'/ (žr. Kęstowicz M. Lithuanian Phonology. – Studies in the Linguistic Science. Urbana, 1972, vol. 2, No 2, 11, p. 9, 45). Tada tokie junginiai kaip /šč'/, /ždž'/ būtų tapatūs junginiais /št'/, /žd'/.

Skirstant skienuo lietuvių skardžių priebalsių junginius, į skardumą neatsižvelgiama, nes lietuvių kalbos žodžio gale vartojami tik dusliųjų priebalsių junginiai.

est difference is observed in four-member clusters. Both English and Lithuanian non-junctural clusters share the same feature: more complex clusters imply the existence of more simple ones. This can be represented by the formula $R(T)X \supset (T)X \supset X$, where X is a consonant of any type or the clusters ST, SR, STR (in English and Lithuanian) and TR (in English); $\supset$ – an implication symbol (“if then”). E. g., English *distinctive* /dɪs'tɪŋktɪv/, *suspected* /sə'sʌpɛktɪd/ – Lithuanian *añkštas*, *dukštas*, *vištà*. Syllable boundaries in medial consonant clusters are established both in English and Lithuanian at the beginning of the maximum part of a medial cluster possible in a word initial position.